

УДК 316.7:316.421

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-4-1-87

Н.Я. Мокрецова, канд. філос. наук, доцент

nawiko@ukr.net

orcid 0000-0003-4584-3469

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ РЕГУЛЯТОРИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті схарактеризовано нинішній етап соціально-економічного розвитку світу як етап системної кризи, що потребує розробки та пошуку нових стратегій соціального та економічного розвитку. Досліджено принципи стратегії пізнання складних процесів сучасного економічного розвитку в умовах невизначеності. Показано, що економічна глобалізація ґрунтується на соціальних та культурних чинниках. Доведено, що глобалізація та посилення міжнародної конкуренції вимагають нових підходів як до розвитку національних економік, так і до розвитку науки та освіти, вдосконалення морально-етичних і ціннісних аспектів геокультурного суб'єкта.

Ключові слова: *глобалізація, економіка, розвиток, регулятивні засоби, глокалізація, гуманітарні цілі, соціальність, геокультурний суб'єкт.*

Постановка проблеми. Явище глобалізації, її сутності та наслідків постійно знаходиться в центрі наукових та політичних дискусій. Нерідко розуміння цього явища обмежується суто економічною площиною розвитку суспільства. Потік економічних публікацій з цієї проблеми швидко зростає. Однак сутність глобалізації не зводиться до її економічного аспекту, хоча багато дослідників вважають його первинним та першорядним. Глобалізація, без сумніву, – багатогранний, складний та суперечливий феномен, і тому цей факт зумовлює необхідність її філософського аналізу і дослідження.

Метою статті є обґрунтування необхідності розвитку теорій, що спираються на комплексність соціокультурного процесу, в якому управлінські та технологічні рішення підпорядковані гуманітарним цілям, а гуманітарні цілі співвідносяться з економічними завданнями. В цьому

контексті дослідити різні форми соціальної регуляції та їх гуманітарний потенціал у суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковий інтерес до питання глобалізації стрімко зростає, а власне глобалізація визнається ключовою тенденцією розвитку світового господарства. Проблема включення національних культур та суб'єктів в нову реальність глобалізованого світу виявилася дуже складною. Багато національних економік не соціалізуються в сучасному середовищі глобально-інформаційного порядку. Це породжує величезні маси неолюмпенів чи маргіналів, які не знають, хто вони, але впевнені, що в їхній незадоволеності собою і своїм життям винні «не ми». Згідно з теорією глобалізації З. Баумана, «соціальний контроль» займає центральну методологічну позицію у поясненні принципів організації соціального порядку та соціальної інтеграції в сучасному глобалізованому світі [1].

Поняття «глокалізація», яке використовує З. Бауман вказує на співіснування різноспрямованих тенденцій: на тлі глобалізації замість очікуваного зникнення регіональних відмінностей відбувається їх збереження і посилення зростання інтересу до традицій глибокої старовини та відродженню мовних діалектів. Але водночас виникають і набирають силу явища іншого напрямку: сепаратизм, загострення інтересу до локальних відмінностей, антиглобалізм, світова економічна нерівність.

Дослідниця В. Воронкова стверджує, що глобалізація являє собою утворення міжнародного економічного, правового та культурно-інформаційного поля, інфраструктури міжрегіональних, у тому числі інформаційних обмінів [2]. Отже, всеохопний вплив глобалізації на всі сфери суспільства стає все більш очевидним. Тому актуальним залишається залучення міждисциплінарного підходу, значення якого поступово усвідомлюється вченими, особливо гуманітарного спрямування. Синергетичний підхід до глобалізаційних процесів забезпечує подолання штучної розірваності сфер буття людини. В цьому контексті наша увага спрямована на роль соціокультурних факторів, що впливають на економічний розвиток та формування нової парадигми економічного розвитку, що враховує її людиноцентричну суть.

Виклад основного матеріалу досліджень.

Соціальні взаємини людей завжди мали безліч регуляторів, які забезпечували функціонування та стабільність соціальної структури, а також – що головне – цілісність соціальної спільноти. Соціальні структури різних історичних епох являли собою величезне різноманіття форм

контролю над членами своїх спільнот. Яскравим прикладом таких форм можна назвати кодекси честі у японських самураїв, що передбачають ритуали самогубства в разі невиконання обов'язку, методи зомбування членів соціальної групи або закони, що виправдовують становий та кастовий поділ. До засобів контролю над суспільством відносяться й релігійні заповіді, моральні традиції, звичаї. Як зазначає Н. Бусова: «Єдині всеохопні релігійно-метафізичні світогляди не тільки надавали сенс світові в цілому, а й здійснювали ідеологічну функцію, захищаючи від критики чинний соціально-економічний лад класових суспільств разом з притаманними йому формами експлуатації та придушення» [3, с. 233]. Такі регулятори сприймалися швидше як невіддільні елементи системи життєвого світу, ніж ставали предметом особливого дослідження. Багато в чому це забезпечувалося дуже високим ступенем легітимності традицій, панівних станів вождів, які були носіями й речниками тих соціальних правил, яким підпорядковувався соціум. Західне суспільство в процесі модернізації, з одного боку, ускладнює форми контролю над суспільством, з іншого боку, як зазначав класик соціології М. Вебер, західна культура Нового часу розпалася на самостійні сфери: релігію, мораль, право, економіку, політику, мистецтво.

Ринкова економіка і сучасний державний апарат відділилися як автономні підсистеми, які здійснюють контроль за допомогою регулятивних засобів – грошей та влади. Гроші та влада виявляються знаряддям «системної раціоналізації або здатності соціальних систем до саморегулювання» [3, с. 222]. Такі регулятори стають об'єктом дослідження та критики. Це зумовило і створення проєктів суспільства більш справедливого та досконалого, спочатку в рамках національних держав, а потім і всього світу. Поняття «новий світовий порядок» є класичним прикладом мислення і цінностей епохи Просвітництва. Поняття не має загальноприйнятого визначення і часто трактувалося в протилежних сенсах різними ідеологами. Однак його визнання робило можливим пошук підстав для конструювання такого «порядку», спираючись на авторитет Церкви, Вождя, Держави, Розуму, Науки або Духа. Ці пошуки часто спиралися на метафізичну віру в правильність обраного шляху будівництва Нового світу (будь-то світу соціалізму, адептом якого вважався К. Маркс чи світу капіталізму, адептом якого багато хто вважає Айн Ренд). Віра була джерелом формування нового сенсу життя та енергії, необхідної для здійснення будівництва нового світу і нового порядку.

Однак на сучасному етапі глобалізація змінює структуру світу і світосприйняття в непередбаченому напрямку. З. Бауман, вказує на зростання нестабільності, невизначеності, на всеохопне відчуття «втрати контролю над теперішнім». Суспільства, які колись боролися за те, щоб їх світ став прозорим, невразливим для небезпек і позбавленим сюрпризів, тепер виявляють, що їх можливості цілком залежать від мінливих і непередбачуваних таємничих сил. Він зазначає: «Глобалізація роз'єднує не менше, ніж об'єднує, вона роз'єднує об'єднуючи – розколи відбуваються з тих самих причин, що й зростання одноманітності світу. Паралельно до того процесу планетарного масштабу, який виник у бізнесі, торгівлі й потоках інформації, рухається процес «локалізації», закріплення простору. Те, що одним видається глобалізацією, для інших обертається локалізацією; для одних – це провісник нової свободи, для інших – несподіваний і жорстокий удар долі» [1, с. 64].

До краху комуністичного блоку випадкова, хаотична і свавільна сутність міжнародної ситуації просто була прихована повсякденним відтворенням балансу сил між світовими державами, який поглинав всю енергію і думки. Поділяючи світ, силова політика створювала образ цілісності. Наш спільний світ скріплювався тим, що кожен куточок Землі мав своє значення в «глобальному порядку», тобто в конфлікті «двох систем», і ретельно збережуваний, хоча і незмінно крихкій, рівновазі між ними. Світ був цілісним. Без Великого розколу світ вже не виглядає цілісним. Люди втратили віру в Авторитети, які, змінюючись за своєю формою, все ж таки були основою у формуванні життєвого світу і проєктів його поліпшення.

Соціологи та економісти відзначають нові реалії, з якими стикаються люди з кінця ХХ століття, коли світ став сприйматися спочатку однополярним, а потім у ХХІ столітті – багатополарним і мультикультурним. І. Валлерстайн, аналізуючи цей світ, звертає увагу на головне – зміну світогляду, цінностей, стереотипів, тому й основну свою роботу називає метафорично – «Кінець знайомого світу» [4]. У новому розумінні соціального світу з'являються нові поняття – віртуальна реальність, фінансова цивілізація, біти інформації, інформаційне суспільство. Але водночас тривають і старі суперечки про те, що є, і що повинно бути регулятором наших взаємин у соціумі.

Капіталістична ліберальна держава все більшою мірою втрачала свою легітимність. І. Валлерстайн зазначає все гостріше неприйняття основної умови капіталістичної світової економіки: нескінченного

накопичення капіталу як основного принципу соціальної організації [див.: 4]. Він зазначає, що сучасне неприйняття набагато сильніше за давнє марксистське неприйняття капіталізму, пов'язане з ідеєю про те, що капіталізм був історично необхідним етапом на шляху до комунізму, тобто був історично прогресивним, і що, в усякому разі, його технологічні досягнення являють собою його неодмінну цінність.

У міркуваннях, які ми часто чуємо тепер, відкидається будь-яка прогресивність теперішньої системи і, отже, будь-яка можливість інтелектуального примирення з нею. У повсякденній свідомості та структурі життєвого світу це неприйняття сучасного устрою характеризується протестом проти регулятивних засобів – грошей і влади. Особливо лютим нападкам піддаються гроші, які наділяються силою, що перевищує природні соціальні закономірності. Стереотип – «Гроші керують світом» – скоріше близький до релігійного сприйняття світу, з властивою йому вірою в божественне управління світом, ніж до наукового або навіть буденного сприйняття світу. Втім, саме таке релігійне сприйняття нових засобів регуляції було характерним для багатьох мислителів вже під час становлення ринкових відносин. Оноре де Бальзак детально описує тих людей, що знищили старого Бога, який править феодальним світом і призначає королів, людей, що створили нового бога, Ідола Грошей. Саме від імені цього нового бога світом правлять такі люди, як Гобсек, який фанатично любить золото: «В золоті втілені всі людські сили. А життя? Хіба це не машина, яку приводять у рух гроші? Золото – ось духовна сутність сучасного суспільства». Осмислити значущість золота і грошей часто намагаються, звертаючись до священних текстів, де можна знайти зневагу до золотого тільця та заклики жити духовним життям. Але навряд чи ми знайдемо в історії масові випадки реалізації цих закликів, особливо серед тих, хто мав доступ до золота.

Католицька церква, наприклад, переконано підтримує заклики до духовного життя, в соціальному житті створювала інші принципи закону і порядку, а саме: непорушне право володіння золотом лише для князів церкви і світських володарів. Вона послідовно переслідувала алхіміків, піддаючи їх тортурам і спалюючи на вогнищах інквізиції. Коли, ж після відкриття Америки, сталася так звана «революція цін», вона перейшла до продажу індульгенцій. Ті ж самі принципи відстоювали іспанські конкістадори, отримуючи від американських аборигенів золото в обмін на брязкальця, або просто забираючи його силою. У реальних пошуках країни Ельдорадо поклади золота так і не були виявлені, зате пролилося чимало

крові аборигенів тих місць. Воістину люди гинуть за метал. Але метал буває не тільки золотий.

Влада сили і зброї в суспільстві не меншою мірою змінювала структуру суспільства, а головне – життя мільйонів людей, руйнуючи їх життєвий світ, не даючи шансів ні пристосуватися до нових умов, ні вже, тим більш, висловити протест. Про суперечку двох металів йдеться у вірші невідомого поета з французької онтології, за найкращий переклад якого змагалися у ХІХ ст. молоді російські ліцеїсти. «Моє все! Золото кричало: За що нив здумаю, сплачу. Моє, Залізо відповідало; Я грабую все, що не захочу» – так переклав вірш А.Д. Іллічевський (1827 р.). Але змагання триває й у ХХІ ст. – «Нехай ми не вміємо робити айфони, але ми вміємо робити зброю. Якщо у тебе буде травмат, то й айфон намутиш», – так висловився один відомий можновладець і це сподобалося багатьом користувачам соціальних мереж.

Насильство було присутнє й у внутрішній структурі спільнот – фізичне покарання, позбавлення волі, тортури – все це виправдовувалося відповідними законами, що спираються не на право особистості, а на силу панівного класу. Ще більшою мірою насильство проявлялося у відносинах між народами та різними культурами. Економіка в суспільстві може регулюватися не стільки власними законами, скільки силовими методами, які застосовує чинна влада. Так, економіка може орієнтуватися не на виробництво, а на розподіл і перерозподіл наявного продукту. Розподіляти за допомогою сили та привілеїв, доступних наймогутнішим елітним організаціям, в кінцевому підсумку, виявляється більш ефективно для інтересів груп, що знаходяться при владі. Якщо порівнювати владу сили і владу грошей, то може здатися, що перед нами два рівноцінні деспоти. Але у світі, де все купується і продається, є стимули до розвитку: люди створюють нові блага, щоб отримати бажані гроші. Там, де панує сила, подібних стимулів немає. Навіщо щось створювати, якщо можна озброїтися і відняти необхідне? Який сенс щось створювати, якщо завтра влада все забере? Верховенство грошей подарувало людству промислову революцію, громадський і науково-технічний прогрес, високі споживчі стандарти. Епоха насильства дала світу багато злиднів, голоду і кровопролиття, присмаченого ревними молитвами та мріями про доброго правителя. Очевидно, що пушкінська метафора, яка перемогла в змаганні перекладів французького вірша: «все візьму – сказав булат» на противагу тезі «все куплю – сказало злато» не стала ще реліктом історії, в тому числі й української.

В цьому контексті американські автори: лауреат Нобелівської премії з економіки 1993 року Дуглас Норт, історик Джон Волліс та політолог Баррі Вайнгест ставлять проблему насильства у центр суспільного устрою. Фактично йдеться про вибір культурних кодів та пріоритетів – забрати чи обміняти, та про можливості такого розвитку суспільств, коли система влади маніпулює економічною системою для досягнення власних цілей. У роботі «Насильство та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії» [5] вони досліджують різні держави, які поділяють на два типи: перший – порядок обмеженого доступу. Він будується на обмеженні доступу до економічних і політичних ресурсів, економіка не відділена, а злита з політикою. Другий – порядок відкритого доступу. При цьому механізми конкуренції на всіх рівнях економіки й політики змінюють механізми привілеїв і ренти, встановлюється верховенство закону, з’являються організації, не пов’язані з особистостями, встановлюється консолідований контроль над насильством. Контроль над насильством згідно з теорією Д. Норта необхідна умова економічного розвитку. У такий спосіб Норт створив нові розділи економічної теорії, які висвітлюють зв’язок наук, в першу чергу із соціологією, котра досліджує систему соціальних механізмів, що спричиняють рух та розвиток суспільства.

Сучасні науковці зосередили увагу на формах і способах контролю над насильством. Відкриті суспільства створюють, крім ринкової економіки та державного апарату, ще й такий істотний регулятор соціального розвитку, як право. Ю. Габермас відзначає тенденцію зростання формального (або позитивного, писаного) права, яку можна спостерігати в сучасному суспільстві. «Ми можемо розрізнити тут експансію права, тобто правове регулювання нових, досі неформально регульованих соціальних відносин, і зростання щільності права, тобто спеціалізований поділ загальних тверджень про юридично релевантні факти на більш деталізовані твердження» [6, с. 357]. Правові норми стають все більш деталізованими, постійно удосконалюються і, на наш погляд, право зможе стати тим регулятором, який буде контролювати ринок і владу. Оскільки вимоги «приборкати» ринок, контролювати ринок державою мають сенс тільки в тому випадку, якщо держава орієнтована не на волюнтаристське насильство, а на дотримання сучасних правових норм і конституції, які регулюють владу державного апарату. Саме така держава повинна знати «про необхідність регулювання фінансових ринків».

Безсумнівно, що всі самостійні сфери, які регулюють систему, з неминучістю колонізують і життєвий світ людини. Чи можемо ми вважати, що у нас не просто ринкова економіка, а ринкове суспільство? Що ми живемо в суспільстві споживання і тому самі є споживачами, контрольованими рекламою, ЗМІ або політичною владою? Звичайно можемо, проте слід згадати принцип, сформульований у ХХ ст. соціологом У. Томасом («теорема Томаса»): «Якщо люди сприймають ситуацію як реальну, то вона реальна за своїми наслідками». Воно відлунює розуміння життєвого світу філософа і когнітивного психолога Вільяма Джеймса: «людські істоти шляхом зміни внутрішнього стану свого розуму можуть змінювати зовнішні аспекти свого життя». Логічним продовженням філософського осмислення діалектики об'єктивного та суб'єктивного в розумінні сутності людини є концепція Ю.М. Гаврилюка, який зазначає: «Людина як геокультурний суб'єкт виносить судження в певному геокультурному контексті, який ніколи не можна до кінця визначити. Будь-який об'єкт пізнання завжди включений у відповідний раніше витлумачений контекст, за межами якого перебувають лише інші, також раніше витлумачені контексти. Світ не існує незалежно від інтерпретації, скоріше він починає існувати тільки в інтерпретаціях і лише завдяки їм. Тому природа істини і дійсність – у принципі неоднозначні. Дійсність не є чимось раз і назавжди даним. Вона радше можливість, аніж даність. Її не можна сприймати за нерухомий предмет, а потрібно брати участь у цій дійсності, змінюючи її й одночасно змінюючи себе» [7, с. 189].

У цьому контексті нагальною у сучасному соціумі є необхідність розробки та впровадження стратегії щодо обмеження продукування ненависті, розбрату та насильства в інформаційних ресурсах. Сучасний когнітивний психолог та інтелектуал Стівен Пінкер закликає нас відступити від заголовків і передбачень про загибель, які підіграють нашим психологічним упередженням та створюють надмірно депресивну, негативну картину світу [див: 8]. У результаті дослідження сучасного світу Стівен Пінкер робить висновок: «Світ стає кращим, попри погані новини». Визнавати прогрес – не означає заперечувати існування проблем. Визнати його – значить зрозуміти, чого ми досягли та чим ми ризикуємо та що представляє реальну загрозу прогресу. Але важливо зрозуміти, що сама ідея прогресу не передбачає, що все без винятку має ставати краще для кожного, скрізь і завжди. Тоді це було б чудо, а не прогрес.

Ідеї, що сприяють процвітанню – розум, наука, гуманізм, прогрес, – повинні захищатися в сучасному світі. Необхідно розвивати соціологічні

науки та стежити за фактичними даними: на слайдах Пінкер показує, що життя, здоров'я, процвітання, безпека, мир, знання і щастя ростуть не тільки на Заході, а й в усьому світі. Ідеали просвітництва все ще потрібні нам, щоб протистояти нашим проблемам та продовжувати наш прогрес.

Життєвий світ має можливість чинити опір тискові негативних впливів сучасних патологій. Сучасна людина – достатньо вільна особистість, що усвідомлює свою гідність і можливості творчого розвитку, щоб створювати свою долю всупереч зовнішнім спробам маніпулювання. Нам відомо, що складні системи є здатними до самоорганізації, і що вони постійно шукають нові форми та нові способи розв'язання теперішніх проблем. За умови втрати віри в Авторитети: традиції, церкви, держави, вождя – можливо, варто спиратися на Особистість, здатність людей до самоорганізації, створення громадянського суспільства та гуманізації міжособистісних комунікацій. Шанобливе ставлення до власного життя приведе нас до розуміння хибності стереотипу про те, що гроші керують світом. У нас очевидні приклади роботи багатьох професіоналів і майстрів своєї справи, які працюють не заради великих матеріальних винагород, а заради визнання і великого інтересу до справи. Більшість лауреатів Нобелівських премій зовсім не прагнули до великого багатства і не займалися безмірним накопиченням капіталу. І для дуже великого числа сучасних людей гроші не є головним стимулом їх життєдіяльності.

Висновки. Наш життєвий світ незмірно багатший, яскравіший і багатогранніший, ніж ми зазвичай уявляємо, коли обмежуємося тільки проблемою грошей та влади. І тому в наших силах актуалізувати всі його можливості та приховані потенціали. Глобалізація є ключовим поняттям, яке характеризує процеси світового розвитку на сучасному етапі. Розширення й ускладнення взаємозв'язків і взаємозалежностей як людей, так і держав, процес формування планетарного інформаційного простору – це виклики, на які повинні давати відповідь всі суб'єкти цього загального процесу. Країни мають пристосовуватись до цієї загальної тенденції, ставлячи завдання переосмислення та конструювання національної ідентичності у процесі глобальних трансформацій. Це завдання потребує нового осмислення багатьох світоглядних орієнтирів і цінностей.

Отже, феномен глобалізації охоплює практично всі основні сфери суспільної діяльності, включаючи економіку, політику, ідеологію, культуру, спосіб життя, а також самі умови існування людства. Внаслідок цього модернізація передбачає складну та тривалу роботу з культурно-історичними факторами, що потребують дослідження механізмів

ненасильницької трансформації масової свідомості. Саме нові культурні стратегії життєвого світу геокультурного суб'єкта сьогодні дедалі більше визначають напрям і характер соціально-економічних перетворень.

Бібліографічний список:

1. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / пер з англ. І. Андрущенко; за наук. ред. М. Винницького. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2008. 109 с.
2. Воронкова В.Г. Філософія глобалізації: соціоантропологічні, соціоекономічні та соціокультурні виміри: монографія. Запоріжжя: вид-во ЗДІА. 2010. 272 с.
3. Бусова Н. А. Модернизация, рациональность и право. Харьков: Изд-во «Прометей-Прес». 2004. 352 с.
4. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / пер. с англ; под ред. В.И. Иноземцева. Москва: Логос, 2004. 368 с.
5. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 2. Lifeworld and System. A Critique of Functionalist Reason. Cambridge: Polity Press. 1987.
6. Норт Д., Волліс Дж., Вайнгест Б. Насилля та суспільні порядки. Основні чинники, які вплинули на хід історії / пер з англ. Т. Цимбал. Київ: Наш формат. 2017. 352 с.
7. Гаврилюк Ю.М. Геокультурний вимір освіти і науки. *Аграрна освіта і наука: соціально-філософське осмислення: монографія.* / за заг. ред. О. І. Заздравної. Харків: ФОП Бровін О.В. 2020. 348 с.
8. Пінкер С. Просвітництво сьогодні: Аргументи на користь розуму, науки та прогресу / пер з англ. О. Любенко. Київ: Наш формат. 2017. 560 с.

References

- Bauman Z. (2008). *Hlobalizatsiya. Naslidky dlya lyudyny i suspil`stva* [Globalization. The Human Consequences] (I. Andrushchenka, M. Vynnyts`koho, Trans.). Kyiv: Vyd. dim. «Kyuevo-Mohylyans`ka akademiya». 109. [in Ukrainian]
- Busova N.A. (2004). *Modernizatsiya, ratsional`nos` i pravo* [Modernization, rationality and law]. Kharkov: Yzd-Vo «Prometei-Pres». 352. [in Russian]
- Vallerstein I. (2004). *Konets znakomogo mira: Sotsiologiya XXI veka* [The End of The World As We Know It. Social Science for the Twenty-First Century (V.I. Inozemtsev, Trans.). Moskva: Logos. 2004. 368. [in Russian]

Voronkova V.H. (2010) *Filosofiya hlobalizatsiyi: sotsioantropolohichni, sotsioekonomichni ta sotsiokul`turni vymiry: monohrafiya* [Philosophy of globalization: socioanthropological, socioeconomic and sociocultural dimensions: monograph]. Zaporizhzhya: vyd-vo ZDIA. 272. [in Ukrainian]

Habermas J. (1987). *The Theory of Communicative Action. Vol. 2: Lifeworld and System. A Critique of Functionalist Reason*. Cambridge: Polity Press.

Havryliuk Yu.M. (2020). *Heokul`turnyy vymir osvity i nauky*. [Geocultural dimension of education and science]. *Ahrarna osvita i nauka: sotsial`no-filosofs`ke osmyslennya: monohrafiya* [Agricultural education and science: socio-philosophical understanding: a monograph] / za zah. red. O.I. Zazdravnovoi. Kharkiv: FOP Brovin O.V. 348. [in Ukrainian]

North D. Vollis Dzh. Vainest B. (2017). *Nasyllia ta suspil`ni poriadky. Osnovni chynnyky yaki vplynuly na khid istoriyi* [Violence and Social Orders: Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History] (Т. Tsymbal, Trans.). Kyiv: Nash Format. 352. [in Ukrainian]

[Pinker S. \(2019\). *Prosvitnytstvo sohodni: Arhumenty na koryst rozumu, nauky ta prohresu*](#) [Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress] (O. [Liubenko](#), Trans.). Kyiv: Nash Format. 560. [in Ukrainian]

Н.Я. Мокрецова Социально-культурные регуляторы экономической глобализации. В статье охарактеризован нынешний этап социально-экономического развития мира как этап системного кризиса, что требует разработки и поиска новых стратегий социального и экономического развития. Исследованы принципы стратегии познания сложных процессов современного экономического развития в условиях неопределенности. Показано, что экономическая глобализация основывается на социальных и культурных факторах. Доказано, что глобализация и усиление международной конкуренции требуют новых подходов как к развитию национальных экономик, так и к развитию науки и образования, совершенствованию морально-этических и ценностных аспектов геокультурного субъекта.

Ключевые слова: глобализация, экономика, развитие, регулятивные средства, глокализация, гуманитарные цели, социальность, геокультурный субъект.

N.Ya. Mokrezova. Socio-cultural regulators of development of economic globalization. This paper is dedicated to a new strategy for a holistic approach to understanding the processes of economic globalization in the modern world. We believe that Marxist trans-historical conceptions of economics as the basis of society, which dominates the culture and socio-political spheres of society, do not correspond to the complexity, multidimensionality and unpredictability of modern history. However lots of scientific data in various spheres of human cognition force these concepts undergo great changes and make way for other theories.

The new theories are based on the fact that modernization involves a complex socio-cultural process in which managerial and technological decisions are subject to humanitarian goals, and humanitarian goals are correlated with economic objectives.

Various forms of social regulation are analyzed: the power of force, financial and market domination, the formation of law and the rule of law. The importance of culture and the formation of a new type of personality – the geocultural subject of the meaning of life – is emphasized. It is proved that globalization and intensification of international competition require new approaches to the development of national economies, as well as to the development of science and education, improvement of moral, ethical and value aspects of the geocultural subject.

The principles of social systems understanding strategy in the conditions of social and economic world development crisis are formulated. The results of research contribute to the establishment of bridges between different fields of disciplinary knowledge, to the understanding of integration processes in science and, accordingly, to appropriate reforms in education. They help people understand their attitude to reality as a way of their existence and the result of their own activities, and this radically changes the understanding of cognitive goals.

Conclusion has been made about the need for comprehensive research to improve the adaptation of the Ukrainian economy, state, science, education and cultural values to the complex process of globalization.

Key words: globalization, economy, development, regulatory means, glocalization, humanitarian goals, sociality, geocultural subject.

Стаття надійшла до редакції: 09.11.2020 р.